

Aktuální trestněprávní a pracovněprávní otázky nelegálního zaměstnávání cizinců

Zaměstnávání cizinců se v posledních letech stalo pro mnoho zaměstnavatelů nutností. S narůstajícím počtem zahraničních pracovníků, spojeným s mnohdy složitou právní úpravou, nicméně roste i riziko výkonu nelegální práce. Pokud se navíc cizinci stane pracovní úraz, může to mít zásadně nepříznivé dopady pro obě strany pracovněprávního vztahu. Nejen o těch nejzávažnějších – trestních – pojednává tento článek.

JUDr. Štěpán Pastorek

působí v advokacii, na Katedře pracovního práva a práva sociálního zabezpečení PF UK a je výzkumným pracovníkem Výzkumného ústavu bezpečnosti práce, v. v. i.

Trh práce v České republice si bez zaměstnaných cizinců již lze jen těžko představit. V posledních letech dochází setrvale k nárůstu počtu osob pocházejících z jiných států, které vykonávají na našem území závislou práci.¹ Můžeme tedy důvodně očekávat, že tento trend nepoleví ani do budoucna, když zejména poptávka v určitých odvětvích výroby a služeb zcela jistě nemůže být uspokojena pouze domácími zaměstnanci.

S rostoucím počtem zahraničních pracovníků se však přirozeně zvyšuje i riziko výskytu nelegální práce tak, jak ji

definuje § 5 písm. e) zák. č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti (dále jen „zákon o zaměstnanosti“). To je dáno nejen tím, že zákonná definice nelegální práce již ze své podstaty cílí částečně přímo na cizince,² ale také z toho důvodu, že cizinci mají obecně nižší míru povědomí o obsahu právních předpisů, svých právech a povinnostech, což může být ze strany některých zaměstnavatelů zneužíváno ve snaze zajistit si konkurenční výhodu.

Zaměstnavatelé, kteří využívají práci cizinců, totiž musí v závislosti na situaci plnit rozličné povinnosti. Mezi ně patří např. informovat příslušné orgány a evidovat určité údaje o cizincích,³ kontrolovat možnost vstupu dané osoby na trh práce či ověřovat platnost pobytového oprávnění zaměstnance. **Složitost celé problematiky zaměstnávání cizinců**, ve kte-

1 Srov. zprávy o migraci, které jsou čtvrtletně vydávány Ministerstvem vnitra ČR. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/ctvrtletni-zpravy-o-situaci-v-oblasti-migrace.aspx>.

2 Dvě ze tří situací označených zákonem o zaměstnanosti za nelegální práci se vztahují pouze k cizincům. Viz § 5 písm. e) bod 2 a 3 zákona o zaměstnanosti.

3 Viz § 87 a 102 zákona o zaměstnanosti.

ré se prolíná zejména právní úprava zák. č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů (dále jen „zákon o pobytu cizinců“), a zákona o zaměstnanosti, **pak může přispívat k výskytu nelegální práce.**⁴

Stejně jako u českých státních příslušníků je i u zaměstnaných cizinců zaměstnavatel povinen zajistit, aby byly splněny veškeré požadavky na bezpečnost a ochranu zdraví při práci vyplývající z příslušných právních předpisů – zejména zák. č. 262/2006 Sb., zákoník práce (dále jen „zák. práce“), a zák. č. 309/2006 Sb., kterým se upravují další požadavky bezpečnosti a ochrany zdraví při práci v pracovněprávních vztazích a o zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při činnosti nebo poskytování služeb mimo pracovněprávní vztahy (dále jen „zákon o BOZP“). O tom, že **je případný pracovní úraz nebo nemoc z povolání zásadně negativním jevem v životě zaměstnance**, nemůže být pochyb. **Pokud se však taková událost stane nelegálně zaměstnanému cizinci, konsekvence mohou být o to závažnější.**

V tomto ohledu je třeba upozornit na skutečnost, že nelegální zaměstnávání cizinců nemusí mít dopady pouze v oblasti práva správního,⁵ případně pracovního,⁶ ale také práva trestního. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „tr. zákoník“), v tomto ohledu zakotvuje dvě skutkové podstaty podstatné pro tento článek – neoprávněné zaměstnávání cizinců a usmrcení z nedbalosti.⁷ Je však těmto trestným činům věnována ze strany policie a soudů pozornost? Dochází k jejich odhalování a následnému vydávání odsuzujících rozsudků? Existují nějaké bariéry efektivnějšího vymáhání práva?

Cílem tohoto příspěvku je pokusit se zodpovědět uvedené otázky a věnovat se důsledkům pracovních úrazů cizinců. Pozornost bude zaměřena zejména na situace, kdy dochází současně k výkonu nelegální práce.

Pracovní úraz cizince a proč ho (ne)hlásit

Dříve, než bude pozornost věnována důsledkům pracovních úrazů u nelegálně zaměstnaných cizinců, je nutné definovat, co vlastně pracovním úrazem je a zda zákonné vymezení tohoto pojmu neskýtá určitá úskalí.

Definice pracovního úrazu

Zák. práce definuje pracovní úraz v § 271k odst. 1, když stanoví, že jím je **poškození zdraví nebo smrt zaměstnance, došlo-li k nim nezávisle na jeho vůli krátkodobým, náhlým a násilným působením zevních vlivů při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním.** Jako pracovní úraz se podle odst. 2 zmíněného ustanovení posuzuje též úraz, který zaměstnanec utrpěl pro plnění pracovních úkolů.

Základními pojmovými znaky pracovního úrazu jsou tedy:

- (i) poškození zdraví nebo smrt zaměstnance,
- (ii) přítomnost zevních vlivů, které úraz způsobí,
- (iii) událost nastala při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním.

Komentářová literatura uvádí, že poškozením zdraví je

třeba rozumět nejen **poškození tělesné, ale i psychické** a že působení zevních vlivů nemusí spočívat jen v působení zevních sil (pádu břemene, napadení cizí osobou), ale může se jednat i o působení vlastní tělesné síly (uklouznutí, zakopnutí, přetržení svalu po vynaložení tělesné námahy).⁸ Aby mohlo být určeno, zda se v daném případě jedná o pracovní úraz, je třeba zkoumat naplnění znaků uvedených v § 271k odst. 1 zák. práce. Jedná se tedy o otázku právní, a nikoli skutkovou, na kterou by mohl být dotazován ošetřující lékař.⁹

Zaměstnavatel je v případě pracovního úrazu povinen nahradit zaměstnanci škodu nebo nemajetkovou újmu, která mu byla úrazem způsobena.¹⁰ V určitých případech se zaměstnavatel této povinnosti může zcela nebo zčásti zprostit, pokud prokáže, že zaměstnanec si úraz přivodil svým zaviněním při porušení právních nebo jiných předpisů anebo pokynů k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, a to pokud byl s takovými pravidly řádně seznámen a jejich znalost a dodržování byly soustavně kontrolovány a vyžadovány. Stejně tak se může povinnosti k náhradě škody či újmy zaměstnavatel zprostit, pokud byla způsobena v důsledku opilstosti zaměstnance nebo pro zneužití jiných návykových látek.¹¹

Zaměstnavatel se však nemůže zprostit povinnosti nahradit škodu nebo nemajetkovou újmu zcela ani zčásti v případě, kdy zaměstnanec utrpěl pracovní úraz při odvracení škody hrozící zaměstnavateli nebo nebezpečí přímo hrozící životu nebo zdraví, pokud zaměstnanec tento stav úmyslně nevyvolal.¹²

Co je však podstatné ve vztahu k prvnímu zákonem pojmenovanému případu nelegální práce – tedy výkonu závislé práce fyzickou osobou mimo pracovněprávní vztah – **definice pracovního úrazu výslovně počítá s tím, že se úraz může stát pouze zaměstnanci.** Zaměstnancem je pak podle § 6 zák. práce fyzická osoba, která se zavázala k výkonu závislé práce v základním pracovněprávním vztahu. Jsou to tedy pouze zaměstnanci, kterým poskytuje zák. práce ochranu v situacích pracovních úrazů.

První ze tří skupin nelegálně pracujících osob tedy zjevně z této ochrany těžit nemůže. I to je tedy nutné si uvědomit v situaci, kdy je osobě nabízena práce formou tzv. švarcsystému.¹³

4 Š. Pastorek: Vybraná témata zaměstnávání cizinců ve vztahu k výkonu nelegální práce, Právní rozhledy č. 9/2021, str. 333.

5 Např. nezařazení či vyřazení volných pracovních míst pro držitele zaměstnaneckých karet z příslušné evidence [viz § 37 a odst. 7 písm. a) zákona o zaměstnanosti], neposkytnutí investičních pobídek (viz § 111 odst. 5 zákona o zaměstnanosti) či uložení pokuty za umožnění výkonu nelegální práce (viz § 140 zákona o zaměstnanosti).

6 V důsledku zrušení povolení k pobytu zanikne *ex lege* i pracovní poměr cizince (viz § 48 odst. 3 zák. práce).

7 Srov. § 143 a 342 tr. zákoníku. V případě trestného činu usmrcení z nedbalosti bude pozornost věnována jeho kvalifikované skutkové podstatě uvedené v odst. 3 předmětného ustanovení.

8 Z. Novotný, komentář k § 269, in: M. Bělina, L. Drápal a kol.: Zákoník práce, Komentář, 3. vydání, C. H. Beck, Praha 2019, str. 1016-1028.

9 Tamtéž.

10 § 269 zák. práce.

11 § 270 zák. práce.

12 § 271 zák. práce.

Důsledky nelegálního zaměstnávání cizinců v oblasti správního práva a zaměstnanosti

Jak již bylo uvedeno v úvodu tohoto článku, **nelegální zaměstnávání cizinců s sebou nese řadu negativních důsledků v mnoha oblastech.**

Ty jsou v případě zaměstnance následující:

- a) vyřazení uchazeče o zaměstnání z evidence uchazečů o zaměstnání, pokud konal nelegální práci,¹⁴
- b) nevydání povolení k zaměstnání cizinci, jehož zaměstnavateli byla v období čtyř měsíců předcházejících podání žádosti o vydání povolení k zaměstnání pravomocně uložena pokuta za umožnění výkonu nelegální práce,¹⁵
- c) povinnost zaplatit pokutu za přestupek spočívající ve výkonu nelegální práce ve výši do 100 000 Kč,¹⁶
- d) správní vyhoštění cizince až na tři roky, pokud je zaměstnán bez platného oprávnění k pobytu nebo povolení k zaměstnání, ačkoli je podmínkou výkonu zaměstnání,¹⁷
- e) nevydání, neprodoužení či zrušení platnosti pobytového oprávnění.¹⁸

V případě zaměstnavatele pak tyto:

- a) nezařazení či vyřazení volného pracovního místa z centrální evidence volných pracovních míst obsaditelných držiteli zaměstnanecké či modré karty v případě zaměstnavatele, kterému byla v období posledních čtyř měsíců pravomocně uložena pokuta za umožnění výkonu nelegální práce,¹⁹
- b) neposkytnutí příspěvku na zřízení pracovního místa

13 Tedy výkonu závislé práce fyzickou osobou mimo pracovněprávní vztah, při zastření faktického výkonu závislé práce existencí jiné smlouvy, zpravidla smlouvy o dílo, mandátní smlouvy či smlouvy o zprostředkování. Viz Stanovisko k nové definici nelegální práce, Ministerstvo práce a sociálních věcí. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/svarcsystem>. Jedná se o nelegální práci podle § 5 písm. e) bod 1 zákona o zaměstnanosti.

14 § 30 odst. 1 písm. e) zákona o zaměstnanosti.

15 § 99 písm. d) zákona o zaměstnanosti.

16 § 139 odst. 1 písm. c) ve spojení s § 139 odst. 3 písm. c) zákona o zaměstnanosti.

17 § 119 odst. 1 písm. c) bod 1 zákona o pobytu cizinců.

18 Např. § 46 odst. 6 písm. e) zákona o pobytu cizinců v případě držitelů zaměstnanecké karty, § 46g odst. 2 písm. g) zákona o pobytu cizinců v případě karet vnitropodnikově převedeného zaměstnance.

19 § 37a odst. 7 písm. a) zákona o zaměstnanosti.

20 § 75 odst. 3 zákona o zaměstnanosti.

21 § 76 odst. 2 zákona o zaměstnanosti.

22 § 78a odst. 4 písm. b) zákona o zaměstnanosti.

23 § 111 odst. 5 zákona o zaměstnanosti.

24 § 118 odst. 5 zákona o zaměstnanosti.

25 § 139 a 140 zákona o zaměstnanosti.

26 § 119 odst. 1 písm. c) bod 1 zákona o pobytu cizinců.

27 § 141a odst. 1 zákona o zaměstnanosti.

28 § 141a odst. 2 zákona o zaměstnanosti.

29 Viz § 105 odst. 4 a 7 písm. d) zák. práce v návaznosti na nařízení vlády č. 201/2010 Sb., o způsobu evidence úrazů, hlášení a zasilání záznamu o úrazu.

30 V případě, kdy okolnosti nasvědčují tomu, že byl v souvislosti s pracovním úrazem spáchán trestný čin.

31 Pokud trvá hospitalizace úrazem postiženého zaměstnance déle než pět dnů, nebo lze-li tuto délku hospitalizace předpokládat.

32 Pokud došlo ke smrtelnému úrazu a zemřelý byl u pojišťovny pojištěn.

pro osobu se zdravotním postižením po dobu tří let ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o uložení pokuty za umožnění výkonu nelegální práce cizinci bez pobytového oprávnění,²⁰

- c) neposkytnutí příspěvku na úhradu provozních nákladů vynaložených v souvislosti se zaměstnáváním osoby se zdravotním postižením po dobu tří let ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o uložení pokuty za umožnění výkonu nelegální práce cizinci bez pobytového oprávnění,²¹
- d) neposkytnutí příspěvku na podporu zaměstnávání osob se zdravotním postižením na chráněném trhu práce po dobu tří let ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o uložení pokuty za umožnění výkonu nelegální práce cizinci bez pobytového oprávnění,²²
- e) neposkytnutí hmotné podpory na vytváření nových pracovních míst nebo hmotné podpory rekvalifikace nebo školení zaměstnanců na nových pracovních místech po dobu tří let ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o uložení pokuty za umožnění výkonu nelegální práce,²³
- f) neposkytnutí příspěvků na veřejně prospěšné práce, společensky účelná pracovní místa, překlenovacího příspěvku, příspěvku na zapracování a příspěvku při přechodu na nový podnikatelský program po dobu tří let ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o uložení pokuty za umožnění výkonu nelegální práce,²⁴
- g) povinnost zaplatit pokutu za přestupek spočívající ve zprostředkování zaměstnání bez povolení a umožnění výkonu nelegální práce. Výše pokuty se liší podle toho, zda je zaměstnavatelem fyzická, nebo právnická osoba, a může dosahovat až 10 000 000 Kč,²⁵
- h) pokud cizinec zaměstná či zprostředkuje zaměstnání jinému cizinci, který jej vykonává bez platného oprávnění k pobytu nebo povolení k zaměstnání, ačkoli je podmínkou výkonu zaměstnání, hrozí takové osobě správní vyhoštění až na tři roky.²⁶

Zaměstnavatel však není jediným subjektem, kterému hrozí negativní důsledky v případě uložení pokuty za nelegální práci. Za úhradu pokuty totiž ručí právnická nebo fyzická osoba, které právnická nebo fyzická osoba, jež umožnila cizinci výkon nelegální práce bez platného pobytového oprávnění, poskytla v rámci obchodního vztahu plnění jako subdodavatel přímo nebo prostřednictvím jiné osoby. Stejně ručí i prostředník. Ručení ale vzniká pouze v případě, pokud o nelegální práci tyto osoby věděly, nebo při vynaložení náležité péče vědět měly a mohly.²⁷ O tom, zda ručení vzniklo a kdo je ručitelem, vydá Státní úřad inspekce práce nebo oblastní inspektorát práce, který o uložení pokuty rozhodoval v prvním stupni, rozhodnutí.²⁸

Je tedy zřejmé, že **zaměstnavatel nebude mít u nelegálně zaměstnaných cizinců příliš motivaci plnit své povinnosti ohledně hlášení pracovního úrazu příslušným orgánům.**²⁹ Mezi tyto instituce totiž patří např. Policie České republiky,³⁰ oblastní inspektorát práce³¹ či zdravotní pojišťovna.³² Zejména první dvě jmenované pak mohou buď přímo zahájit, nebo dát podnět k zahájení řízení, která mohou zaměstnavatele citelně zasáhnout.

Stejně tak v případě samotných nelegálně zaměstnaných cizinců je ochota k nahlášení a řešení situace pracovního úrazu zjevně velice nízká, neboť by to mohlo mít bezprostřední vliv na jejich pobytové oprávnění a případně možnost navrátit se na území států Evropské unie.

Trestněprávní rovina

V nejzávažnějších případech může dojít v souvislosti s nelegálním zaměstnáváním cizinců i ke spáchání trestných činů. Pro účely tohoto článku byly záměrně vybrány dva již výše jmenované trestné činy – **usmrcení z nedbalosti a neoprávněné zaměstnávání cizinců**.

První z nich je podstatný proto, že obsahuje kvalifikovanou skutkovou podstatu spočívající v tom, že pachatel z nedbalosti způsobil smrt jiného proto, že hrubě porušil zákony o bezpečnosti práce.³³ Mezi zákony o bezpečnosti práce můžeme bezpochyby zařadit zejména zák. práce a zákon o BOZP, ale i další právní předpisy, které mají vztah k zajištění bezpečného pracovního prostředí u některých profesí.³⁴ V tomto ohledu je také podstatné, že není porušením zásady *ne bis in idem*, pokud byla osoba postižena trestněprávně a zároveň ve správním řízení za přestupek na úseku bezpečnosti práce, případně zaměstnávání cizinců.³⁵ Kumulace negativních důsledků porušení předpisů je tedy přípustná. Předmětného trestného činu se může dopustit i právnická osoba.³⁶

Druhý trestný čin je významný už jen tím, že se týká konkrétně nelegálního zaměstnávání cizinců a pachatelem může být jen zaměstnavatel.³⁷ J. Herczeg uvádí, že se v případě § 342 tr. zákoníku jedná o normu s blanketní dispozicí, která odkazuje na předpisy upravující pobyt a zaměstnávání cizinců – těmi jsou právě zákon o pobytu cizinců a zákon o zaměstnanosti.³⁸

Pro naplnění dané skutkové podstaty je pak třeba existence zaměstnávání či zprostředkování zaměstnání cizince neoprávněně se zdržujícího na území České republiky nebo vykonávajícího práci bez platného povolení k zaměstnání (pokud je vyžadováno), a to:

- (i) soustavného nebo
- (ii) opakovaného nebo
- (iii) ve větším rozsahu nebo
- (iv) za zvlášť vykořisťujících podmínek.

Dá se tedy usuzovat na to, že jednotlivá a izolovaná situace výkonu nelegální práce nebude postačovat k závěru o spáchání tohoto trestného činu. Stejně jako v případě usmrcení z nedbalosti se jej může dopustit i právnická osoba.³⁹

Aby bylo možné zjistit, zda dochází k šetření a následně i k odsouzení pachatelů v případech pracovních úrazů cizinců, při kterých dojde k usmrcení pracovníka, a nelegálního zaměstnávání cizinců, které by naplňovalo znaky předmětného trestného činu, bylo nutné vyžádat si příslušné statistiky od trestních soudů.

Trestní soudy vydaly od roku 2009 do roku 2020 celkem 99 rozhodnutí ve věci podezření ze spáchání trestného činu usmrcení z nedbalosti podle § 143 odst. 3 tr. zákoníku a pouze 13 rozhodnutí o trestném činu neoprávněného zaměstnávání cizinců.⁴⁰ Celkový počet rozhodnutí tedy není nikterak závratný, a to zejména s ohledem na skutečnost, že zdaleka

ne všechna rozhodnutí jsou odsuzujícími rozsudky či trestními příkazy.

Dále je třeba zohlednit také to, že pouze menšina (celkem deset) z rozhodnutí podle § 143 odst. 3 tr. zákoníku se týká hrubého porušení zákonů o bezpečnosti práce,⁴¹ kdy převažující část rozhodnutí učiněných podle tohoto ustanovení se týká porušení právních předpisů o dopravě. Vzhledem k tomuto poměrně malému počtu kauz řešených soudy v průběhu let se dá důvodně předpokládat, že **mnoho případů závažného poškození zdraví či úmrtí zaměstnanců se před soud nedostane**.

Další část bude proto věnována rozsudkům trestních soudů, které se podařilo při analytické činnosti získat v anonymizované podobě, a závěrům z nich plynoucím.

Vybraná judikatura soudů

Usmrcení z nedbalosti při hrubém porušení zákonů o bezpečnosti práce

Při bližším pohledu na rozhodnutí trestních soudů ve věcech usmrcení z nedbalosti za současného hrubého porušení zákonů o bezpečnosti práce lze vyzdvihnout jeden společný jmenovatel, který se objevuje téměř ve všech případech – **jedná se o spojení se stavebními či obdobnými pracemi vykonávanými v rozporu s právními předpisy**. Právě v sektoru stavebnictví a pomocných profesí je v dnešní době zaměstnáno nemalé množství cizinců pocházejících ze třetích zemí⁴² a dá se předpokládat, že tento trend bude i nadále pokračovat.

Mezi nejčastější pochybení vedoucí k tragickým následkům patří nevytvoření bezpečného a zdraví neohrožujícího pracov-

33 § 143 odst. 3 tr. zákoníku. Tento trestný čin je zároveň vhodný pro hlubší analýzu, neboť jiné trestné činy, jako je kupř. těžké ublížení na zdraví z nedbalosti či ublížení na zdraví z nedbalosti, k jejichž spáchání může při výkonu práce taktéž dojít, nemají kvalifikované skutkové podstaty ve vztahu k porušení právních předpisů o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci. To je s ohledem na množství rozhodnutí soudů činí fakticky neanalyzovatelnými jednotlivcem či malým týmem v přijatelném časovém horizontu.

34 Např. zákon č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě.

35 P. Šámal, komentář k § 143, in: P. Šámal a kol.: Trestní zákoník, Komentář, 2. vydání, C. H. Beck, Praha 2012.

36 Viz § 7 zák. č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

37 J. Herczeg, komentář k § 342, in: P. Šámal a kol., op. cit. sub 35, str. 3222-3229.

38 Tamtéž.

39 Viz § 7 zák. č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

40 Data získaná řešitelským týmem níže uvedeného výzkumného projektu prostřednictvím žádosti o poskytnutí informace podle zák. č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím.

41 V tomto ohledu komentářová literatura uvádí, že, cit.: „je nutno vycházet především z předpisů upravujících bezpečnost a ochranu zdraví při práci jak obecně, tak v tom kterém oboru a přihlížet k tomu, zda pachatel tyto předpisy znal, nebo zda je znát měl a mohl, popř. proč je neznal a zda právě v jejich neznalosti není dána nedbalost pachatele, neboť neznalost předpisu, který pachatel znát měl a mohl, může takovou nedbalost zakládat.“ Viz op. cit. sub 35, str. 1500-1521.

42 Viz Počet evidencí cizinců na ÚP podle sekce Klasifikace ekonomických činností (CZ-NACE) (k 31. 12. 2019), Český statistický úřad. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/11292/27323903/c03R326_2019.pdf/ad6de2e8-2a9a-4d05-9754-d0df5c272f51?version=1.0.

ního prostředí, nepřijetí opatření pro předcházení rizikům, nezpracování pracovních a technologických postupů, neproškolení v zásadách bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, neposkytnutí ochranných prostředků a výkon prací rozporný s odborností a zařazením zaměstnance.

V případě posuzovaném Městským soudem v Brně⁴³ byl obžalovaný kvalifikovanou osobou, kdy na základě smlouvy o dílo vykonával společně s poškozeným práce na výměně střešní krytiny a oplechování komína. Bylo tedy jeho povinností zajistit bezpečnost a ochranu zdraví zaměstnanců při práci s ohledem na rizika možného ohrožení jejich života a zdraví. Obžalovaný byl v daném případě vedoucím, v den úrazu práce rozdělával a svojí přítomností na pracovišti je i řídil. Tím, že poškozeného řádně nepoučil o zásadách bezpečného chování na pracovišti a nezajistil technická a organizační opatření k zabránění pádu zaměstnanců z výšky nebo do hloubky a neposkytl mu osobní ochranné pracovní prostředky, porušil své povinnosti. Následně došlo k pádu poškozeného ze střechy a jeho úmrtí.

Obdobně pak v případě rozhodovaném Okresním soudem Praha-západ⁴⁴ vedoucí zaměstnanec v pozici osoby odborně způsobilé k provádění prací ve výškách převzal pracoviště, nedbal povinností stanovených právními předpisy a připustil, aby jemu podléhající pracovník slanil do zásobníku určeného k vyčištění, aniž by vstup a slanění zajišťovaly další osoby, a zejména nezajistil, aby se poškozený při čištění zásobníku nespustil chodidly hlouběji než jeden metr pod horní hranici převisu materiálu. Poškozený se slanil až na dno zásobníku. V důsledku toho se uvolnilo značné množství materiálu a zavalilo poškozeného, který se udusil. Obžalovaný navíc opustil své pracoviště a zcela vyloučil jakoukoli účinnou pomoc poškozenému.

Zásadním faktorem může být i přítomnost alkoholu v krvi pachatele a poškozeného, jak se ukázalo v případě projednávaném před Obvodním soudem pro Prahu 9.⁴⁵ Obžalovaný působil jakožto vedoucí prací na trakčním vedení a odborný garant subdodavatele. Pod vlivem alkoholu vydal pokyn k posunu pracovního vlaku s vlakovým jeřábem, a aniž by ověřil, že je trakční vedení vypnuto, vyzvedl k němu plošinu jeřábu, ve které se k jeho pokynu nacházeli dva pracovníci, kteří měli s vedením manipulovat. Poškozený – také pod vlivem alkoholu – byl zasažen elektrickým proudem o napětí 3 000 V. To vedlo k jeho smrti.

To, že je vždy nutné zajistit náležitý stavební dohled, se ukázalo v případě rozhodovaném Okresním soudem

v Šumperku.⁴⁶ Obžalovaný v budově, která byla v jeho vlastnictví, prováděl jako investor stavební práce v rozporu se stavebním povolením. Prováděl práce sám s pomocí dalších osob bez zajištěného stavebního dozoru. Při rozšiřování dveřního otvoru došlo ke zřícení betonových dílců stropu na poškozeného, který zemřel.

Výkon prací, na které nemá poškozený odbornou způsobilost, a ani by je podle svého pracovního zařazení neměl konat, byl rozhodující příčinou úmrtí v případě Obvodního soudu pro Prahu 9.⁴⁷ Obžalovaný připustil, aby poškozený, který byl zařazen jako skladník, provedl v požární jímce potápěčské práce, v rámci nichž měl otevřít dva ventily umístěné u dna nádrže. Poškozený nebyl vůbec poučen o rizicích práce, byl toliko rekreačním potápěčem (o čemž obžalovaný věděl), a nedisponoval potřebnou zdravotní i odbornou způsobilostí. Bezprostřední příčinou smrti bylo selhání dechu a krevního oběhu s vdechnutím cizorodého materiálu, a to nejspíše i v souvislosti s nevhodným vybavením – těsným neoprenovým oděvem.

Na tomto případě je možné demonstrovat i možnou obranu pachatelů, kteří poukazují na skutečnost, že se poškození k výkonu práce sami nabídli. Soud k tomu uvedl, že taková obrana je neakceptovatelná. Odpovědný je zaměstnavatel, osoba jím pověřená či nadřízený, resp. ten, kdo dojednává výkon prací či na ně dohlíží. V posuzovaném případě to byl obžalovaný, kdo z pozice autorizované osoby pro vydávání povolení pro nebezpečné práce na pracovišti předmětného dne podepsal povolení ke vstupu do uzavřených prostor. Ani tvrzené snižování nákladů pro společnost, které uváděl obžalovaný jako důvod pro nevyužití externí dodávky, nemůže být důvodem pro zbavení se trestní odpovědnosti. Soud k tomu uvedl, cit.: „Vždy se musí postupovat v mezích selského rozumu a zákonných ustanovení, a je na odpovědných pracovnících, aby si zdůvodnili a ustáli potřebu externích firem na rizikové práce, a nikoli to řešili z vlastních neověřených zdrojů.“ K ponorům navíc došlo v pracovní době – tvrzení obžalovaného, že se nejednalo o souvislost s výkonem práce poškozeného, bylo tedy shledáno nepřiléhavým.

Přítomnost několika subdodavatelů na jednom místě a vzájemně předávání si staveniště může být taktéž jedním z rizikových faktorů, které mohou zásadním způsobem ovlivnit bezpečnost na pracovišti. O tom svědčí kupř. rozsudek Okresního soudu v Teplicích.⁴⁸ Obžalovaný jako stavební technik porušil své povinnosti a předal lešení na panelovém domě, které bylo v příkrém rozporu s požadavky norem na stavbu a provoz lešení. Zaměstnanec subdodavatele tam následně prováděl lakýrnické práce, a z důvodu chybně postaveného lešení z něj spadl, což vedlo ke smrti. Součástí předání byl i předávací protokol, ale obžalovaný si neověřil, že postavené lešení splňuje nároky kladené na tento typ konstrukcí právními předpisy. Ke smrti tedy došlo i přesto, že poškozený byl seznámen s požadavky bezpečnosti a ochrany zdraví při práci ze strany svého zaměstnavatele.

Jako problematické se jeví i případy, kdy – často ve snaze ušetřit na nákladech – dojde ke konání stavebních prací bez příslušného povolení stavebním úřadem a bez přítomnosti odborně způsobilých osob. Tak kupř. ve věci řešené Okresním soudem ve Frýdku-Místku⁴⁹ svévolným neod-

43 Rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 20. 11. 2012, sp. zn. 11 T 151/2012.

44 Rozsudek Okresního soudu Praha-západ ze dne 8. 4. 2019, č. j. 9 T 29/2019-453.

45 Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 31. 5. 2016, č. j. 1 T 37/2016-330.

46 Rozsudek Okresního soudu v Šumperku ze dne 16. 6. 2017, č. j. 2 T 60/2017-243.

47 Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 7. 3. 2017, sp. zn. 2 T 123/2016.

48 Rozsudek Okresního soudu v Teplicích ze dne 22. 3. 2018, č. j. 4 T 43/2016-533.

49 Usnesení Okresního soudu ve Frýdku-Místku ze dne 20. 4. 2012, č. j. 4 T 21/2012-192. Věc byla ukončena podmíněným zastavením trestního stíhání.

borným rozebíráním stavby, prováděním bouracích prací bez předchozího povolení stavebním úřadem, bez zpracované dokumentace bouracích prací, bez dodržení zásad bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, prováděných přes výslovné upozornění projektanta, způsobil obžalovaný uvolnění střechy a pád části obvodového zdiva stavby, kdy ty zasáhly obžalovaného, jeho manželku a syna, který zemřel.

Obdobně pak v případě **rozsudku Okresního soudu v Trutnově**⁵⁰ prováděl obžalovaný v rozporu s právními předpisy terénní úpravy, kdy odtěžoval zeminu ze svahu bez jakéhokoli rozhodnutí místně příslušného stavebního úřadu, kdy sjednal provedení výkopových prací se dvěma pracovníky. Ti nezajistili žádné zabezpečení samotného výkopu ani svahu proti sesuvu zeminy a práce prováděli za nepříznivé povětrnostní situace – v podmáčeném terénu. Došlo k sesuvu půdy a úmrtí jednoho z pracovníků. Poškození neměli žádné ochranné pomůcky, neměli žádnou smlouvu, neměli stavební vzdělání. Nebyli poučeni o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci.

Existují však i kauzy, kdy se spáchání trestného činu nepodařilo obžalovanému prokázat. Jako příklad slouží **případ posuzovaný Okresním soudem v České Lípě a následně Krajským soudem v Ústí nad Labem mezi lety 2014 a 2015**.⁵¹ Obžalovaný prováděl jako držitel živnostenského oprávnění opravu studny, kdy tuto práci konal s pomocí poškozeného, a to bez uzavření jakékoli smlouvy, kdy vůči poškozenému vystupoval v pozici zaměstnavatele. Poškozený vlezl dovnitř studny a použil otevřený oheň, následkem čehož došlo ke vznícení výparů a vzniku popálenin na 70 % těla. Poškozený následně zemřel. Výpověďmi svědků bylo podle soudu nicméně prokázáno, že ač při výkonu živnosti obžalovaný nepostupoval vždy v souladu s pracovněprávními předpisy či s předpisy zajišťujícími bezpečnost práce, žádný ze svědků nebyl přítomen skutku ani tomu, na čem se poškozený a obžalovaný dohodli, a zda a jak byl poškozený poučen o dodržování předpisů o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci. Podle soudu bylo stěžejní posoudit, zda dal obžalovaný poškozenému pokyn pracovat uvnitř studny a zda jej poučil o zásadách bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. Jediným důkazem byla výpověď samotného obžalovaného. Nepodařilo se tedy prokázat, že obžalovaný o tom, že poškozený pracuje uvnitř studny, věděl, anebo mu k tomu dal dokonce pokyn. Věrohodnost popisu skutkového děje obžalovaným nebyla vyvrácena. Podle soudu by při zachování základní míry opatrnosti poškozeným k výbuchu a zdravotní újmě nedošlo.

Obdobně bylo rozhodnuto **Okresním soudem v Českých Budějovicích**⁵² za situace, kdy měl obžalovaný jako vedoucí a jednatel v šatně zaměstnancům při rozdělování práce údajně vydat příkaz ke zbourání zděné cihlové příčky v místnosti starého bytu, sloužící jako sklad stavebního materiálu. Příčka se následně zbourala a způsobila smrt poškozeného. Všichni slyšení svědci však v hlavním líčení shodně uvedli, že obžalovaný vydal pouze pokyn k demontáži zárubní, nikoli pokyn k bourání zděné příčky. Příčka se tedy zbourala z neznámých příčin.

Pokud výše uvedené závěry vztáhneme na případy zaměstnaných cizinců, lze konstatovat, že se k rizikovým

faktorům může připojit dále jazyková bariéra, která může znesnadňovat udílení přesných pokynů ohledně zajištění bezpečnosti na pracovišti, či nedostatečná odborná způsobilost pracovníků, kteří v zahraničí nemuseli získat potřebné vzdělání pro konané práce, apod. Tyto problémy se pak jistě objevují častěji v případech nelegálně zaměstnaných cizinců, kdy získání odborné způsobilosti není logicky před započítáním výkonu práce kontrolováno ze strany příslušných správních orgánů tak, jak se tomu standardně děje v případě žadatelů o vydání povolení k zaměstnání⁵³ či některého z druhů bytových oprávnění, jehož účelem je výkon závislé práce.⁵⁴

Na první pohled se může zdát, že v případě usmrcení z nedbalosti podle § 143 odst. 3 tr. zákoníku hrozí pachateli poměrně přísný trest odnětí svobody, kdy horní hranice trestní sazby dosahuje osm let. Ze získaných dat nicméně vyplývá, že **pouze výjimečně dochází k odsouzení k nepodmíněnému trestu odnětí svobody (1x), mnohem častěji je podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody (6x), objevuje se i podmíněné zastavení trestního stíhání (1x) a ve dvou případech došlo ke zproštění obžaloby**. V případech nepodmíněného trestu odnětí svobody i podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody se vždy **doba trestu pohybovala v rozmezí 15 měsíců až tři roky, tedy buď pod, či těsně nad dolní hranicí trestní sazby** (nejčastěji ji kopírovala – 4x). Ve třech případech zároveň došlo k uložení trestu zákazů činnosti.

Dá se tedy uzavřít, že při komparaci nepříznivých důsledků, které s sebou nedodržení právních předpisů v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při práci nese, je pomyslná miska vah vždy bohužel vychýlena ke straně poškozeného, který může zaplatit relativně snadno i cenu nejvyšší.

Je proto žádoucí, aby se sami zaměstnanci aktivně o zajištění BOZP zajímali a požadovali po svém zaměstnavateli např. vybavení ochrannými pomůckami, aktivní předcházení rizikům pro jejich životy a zdraví či školení v dané oblasti. V tomto ohledu je třeba připomenout právo zaměstnance odmítnout výkon práce, o níž má důvodně za to, že bezprostředně a závažným způsobem ohrožuje jeho život nebo zdraví, popř. život nebo zdraví jiných fyzických osob.⁵⁵

Neoprávněné zaměstnávání cizinců

Nelegální zaměstnávání cizinců je bohužel poměrně rozšířeným jevem, o čemž svědčí i aktuální statistiky Státního úřadu inspekce práce, kdy za rok 2020 byl zjištěn výkon nelegální práce u 556 občanů České republiky, 141 občanů EU

50 Rozsudek Okresního soudu v Trutnově ze dne 3. 5. 2011, č. j. 16 T 41/2011-206.

51 Rozsudek Okresního soudu v České Lípě ze dne 8. 10. 2014, č. j. 5 T 100/2013-305, a usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 18. 6. 2015, č. j. 55 To 126/2015-339.

52 Rozsudek Okresního soudu v Českých Budějovicích ze dne 8. 1. 2019, č. j. 6 T 101/2018-374.

53 Viz § 91 odst. 2 písm. b) zákona o zaměstnanosti.

54 Např. v případě duální zaměstnanecké karty je povinnost prokázání odborné způsobilosti zakotvena v § 42g odst. 2 písm. c) zákona o pobytu cizinců.

55 Zakotvené v § 106 odst. 2 zák. práce.

a 2 413 občanů třetích zemí.⁵⁶ Tyto statistiky pak zcela jistě nereflakují skutečný stav na trhu práce, kdy přirozeně není možné zjistit a postihnout ani zdaleka všechny případy, kdy k výkonu nelegální práce dochází. Počet provedených kontrol za rok 2020 byl nadto podstatně nižší než předcházející roky,⁵⁷ což bylo zjevně zapříčiněno pandemií onemocnění covid-19, která ovlivnila fungování a běžnou agendu inspekce práce.⁵⁸

Ze srovnání počtu případů odhalené nelegální práce s počtem soudních rozhodnutí ve věci trestného činu neoprávněného zaměstnávání cizinců tedy vyplývá, že k trestněprávním následkům dojde pouze zřídka. Je tedy otázkou, proč tomu tak je. Na to nám částečnou odpověď dávají právě nečetná rozhodnutí trestních soudů.

Na základě získaných rozhodnutí trestních soudů lze identifikovat **několik společných jmenovatelů**, které se objevují opakovaně. Těmi jsou:⁵⁹

- a) přítomnost tzv. švarcsystému,
- b) výkon práce bez nebo v rozporu s povolením k zaměstnání,
- c) pachatelem je často osoba cizí státní příslušnosti,
- d) interpretační problémy při aplikaci § 342 odst. 1 tr. zákoníku v tom smyslu, kdo je povinen mít platné povolení k zaměstnání,
- e) nejasnost ohledně potřebného množství jednotlivých „útoků“ ke spáchání tohoto trestného činu. Zejména poslední tři jmenované body stojí za bližší zkoumání.

Jako příklad zdánlivě nejjednodušších případů uvedme rozsudek Městského soudu v Brně,⁶⁰ kdy docházelo k soustavnému a opakovanému zaměstnávání cizinců, kteří neměli platné povolení k zaměstnání, či případ projednávaný Obvodním soudem pro Prahu 10, kdy provozovatel restaurace zaměstnával neoprávněně cizince, který nebyl držitelem povolení k zaměstnání, kdy se jednalo o druhý takový skutek.⁶¹

Jak již bylo uvedeno, **pachatelem je poměrně často osoba cizí státní příslušnosti**, která buď přímo zaměstná (méně často), nebo zprostředkuje zaměstnání pro cizince, kteří se zdržují neoprávněně na území České republiky či nemají platné povolení k zaměstnání. O tom svědčí kupř. případ řešený u Okresního soudu v Jablonci nad Nisou,⁶² kdy ukrajinský státní příslušník zaměstnal celkem čtyři osoby bez platného povolení k zaměstnání.

56 Roční souhrnná zpráva o výsledcích kontrolních akcí za rok 2020, Státní úřad inspekce práce, dostupná z: [http://www.suip.cz/_files/suip-81fe4ae011de0ad3a45b22c7ce249b8b\)suip_rocni-souhrnna-zprava-o-vysledcich-kontrolnich-akci-za-rok-2020.pdf](http://www.suip.cz/_files/suip-81fe4ae011de0ad3a45b22c7ce249b8b)suip_rocni-souhrnna-zprava-o-vysledcich-kontrolnich-akci-za-rok-2020.pdf), str. 32.

57 Ve srovnání s rokem 2019 přibližně o 2 600 kontrol méně.

58 Op. cit. sub 56.

59 Uvedeno nikoli v pořadí dle početnosti výskytu.

60 Sp. zn. 4 T 117/2014.

61 Trestní příkaz Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 30. 10. 2015, sp. zn. 51 T 152/2015.

62 Trestní příkaz Okresního soudu v Jablonci nad Nisou ze dne 19. 4. 2018, č. j. 4 T 133/2017-96.

63 Rozsudek Okresního soudu v Olomouci ze dne 7. 6. 2012, č. j. 1 T 49/2012-765, a rozsudek Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 8. 8. 2012, č. j. 2 To 199/2012-789.

64 Čtvrtletní zpráva o migraci I. 2021, Ministerstvo vnitra. Dostupná z: <https://www.mvcr.cz/migrace/soubor/ctvrtletni-zprava-o-migraci-i-2021.aspx>.

65 Rozsudek Okresního soudu Plzeň-město ze dne 3. 5. 2016, č. j. 3 T 6/2014-368.

Z dostupných dat se nicméně jeví, že soudy nepostupují vždy jednotně při posouzení skutečnosti, zda se jedná o trestný čin. Okresní soud v Liberci tak usnesením ze dne 10. 10. 2017, č. j. 2 T 132/2017-272, postoupil případ oblastnímu inspektorátu práce, neboť by se podle jeho názoru mohlo jednat o přestupek v situaci, kdy měla právnická osoba zaměstnávat nejméně čtyři cizince, kterým nebylo uděleno povolení k zaměstnání. To je v ostrém kontrastu s výše uvedeným případem projednávaným Okresním soudem v Jablonci nad Nisou. Okresní soud v Liberci k tomu uvedl, cit.: „Vzhledem k tomu, že v tomto případě šlo o zaměstnávání pouze čtyř osob, jedná se tak o čtyři dílčí útoky, což dle úvahy soudu nedosahuje požadované intenzity ‚řady útoků‘... [četnost útoků si, pozn. autor] lze dost dobře představit v řádu nejméně desítek útoků, nikoli čtyř, tento znak objektivní stránky trestného činu tak není naplněn. Pokud se jedná o pojem ‚ve větším rozsahu‘, kritéria pro určení, zda jednání pachatele naplňuje tento znak, bude zejména počet osob, které pachatel zaměstnal, výše skutečně dosaženého zisku, délka doby zaměstnání, formy a četnost provádění naboru pracovních sil apod. Vzhledem k tomu, že v tomto případě šlo, jak bylo již uvedeno výše, o zaměstnání pouze čtyř cizinců, kdy dva z nich byli takto zaměstnaní po období nepřesahující ani 1 měsíc, a ani v jednom případě nebyli tito zaměstnaní déle než 6 měsíců, nelze ani v tomto případě hovořit o naplnění tohoto znaku objektivní skutkové podstaty.“ Je tedy zřejmé, že mezi soudy v tomto ohledu existují značně rozdílné přístupy.

Zajímavý je dále i **případ projednávaný Okresním soudem v Olomouci a následně Krajským soudem v Ostravě – pobočkou v Olomouci.**⁶³ V této věci občan České republiky zprostředkoval závislou práci desítkám osob státní příslušnosti Vietnamu, které nedisponovaly povolením k zaměstnání. Pracovníci byli organizováni na základě smlouvy o sdružení, kdy se následně uzavíraly smlouvy o dílo s obžalovaným, resp. společností, kde působil jako jednatel. Osoby zúčastněné ve sdružení měly živnostenská oprávnění. Okresní soud v Olomouci nejprve vydal odsuzující rozsudek, který byl však změněn odvolacím soudem tak, že obžalovaný byl zproštěn obžaloby. Tento závěr byl nicméně učiněn proto, že takto obžalovaný podnikal už v minulosti, přičemž při kontrole Úřadem práce nebylo v tomto postupu zjištěno žádné pochybení. Obžalovaný tak podle soudu sice obcházel zákon o zaměstnanosti, ale nemohl předpokládat, že toto jednání je trestné. Na závěrech tohoto rozhodnutí soudu je tedy dobře patrné, že **je naprosto zásadní, aby o možných případech a rizicích výkonu nelegální práce byli poučeni jak zaměstnavatelé a zaměstnanci, ale i pracovníci příslušných správních orgánů, jejichž případná pochybení mohou vést až k vyloučení trestní odpovědnosti obžalovaného.**

Z dostupných dat se dále jeví, že osoby, které vykonávaly nelegální práci, jsou poměrně často vietnamské státní příslušnosti. To je poměrně překvapivé s ohledem na to, že nejpočetnější skupinou zaměstnanců – cizinců jsou v České republice státní příslušníci Ukrajiny.⁶⁴ Kupř. ve věci řešené Okresním soudem Plzeň-město⁶⁵ obžalovaný na základě smlouvy o dílo průběžně zprostředkoval výkon práce 159 občanům vietnamské národnosti, kterým nebylo vydáno povolení k zaměstnání.

V případě projednávaném **Okresním soudem v Hradci Králové**⁶⁶ byl odsouzen jednatel společnosti – občan Ukrajiny, který obstaral ve 42 případech osobám, které nebyly zaměstnanci společnosti, práci ve společnosti, přestože věděl, že mají vydáno povolení k zaměstnání na odlišnou práci. Cizince dodával jako dočasně přidělené zaměstnance agentury práce. Obdobně byl Okresním soudem v Pardubicích odsouzen jednatel společnosti, který opakovaně (v 17 případech) sjednal zaměstnanecký poměr s cizinci, kteří nebyli občany EU a neměli platné povolení k zaměstnání či vykonávali práci v rozporu s ním.⁶⁷

V tomto ohledu je třeba upozornit na to, že ust. § 342 odst. 1 tr. zákoníku nebylo od jeho přijetí nikdy novelizováno tak, aby reagovalo na měnící se realitu a instituty v oblasti zaměstnávání cizinců. Je proto otázkou, zda toto ustanovení dopadá i na případy výkonu práce cizincem, který má sice vydáno platné povolení k zaměstnání, ale na jinou pozici. **Domnívám se, že by proto bylo vhodné upravit textaci § 342 odst. 1 tr. zákoníku tak, aby explicitně dopadala i na případy, kdy cizinec vykonává práci v rozporu s povolením k zaměstnání, případně v rozporu či bez zaměstnanecké karty, modré karty či karty vnitropodnikově převedeného zaměstnance. Takové znění by lépe odpovídalo realitě dnešního zákona o pobytu cizinců a zákona o zaměstnanosti, které neznají jen zaměstnání osob ze třetích zemí prostřednictvím povolení k zaměstnání,⁶⁸ ale zejména za využití některého ze jmenovaných pobytových titulů. Současné znění tohoto ustanovení může totiž působit soudům značné potíže při postihování případů výkonu nelegální práce, které jsou sice komparativně srovnatelné s absencí povolení k zaměstnání, ale zákon na ně výslovně nepamatuje.**

Z provedené analýzy totiž vyplývá, že znění § 342 odst. 1 tr. zákoníku může působit soudům značné interpretační potíže, které mohou být o to patrnější v situaci, kdy soud (přírozeně) nemá zkušenosti v oblasti zaměstnávání a pobytu cizinců na území České republiky. Tyto problémy dobře ilustruje rozsudek Okresního soudu v Olomouci ze dne 20. 9. 2013, č. j. 5 T 147/2013-703. V tomto případě došlo ke zproštění obžaloby, kdy bylo následně odvolání státního zástupce zamítnuto usnesením Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 21. 2. 2014, č. j. 68 To 344/2013-748.

Z hlediska skutkových okolností šlo o situaci, kdy obžalovaný zprostředkovával ve skladu za úplatu práci nejméně 19 osobám vietnamské státní příslušnosti bez povolení k zaměstnání. Docházelo k uzavírání smluv o dílo s pracovníky, kteří disponovali živnostenským oprávněním. Obžalovaný měl uzavřenu rámcovou smlouvu o dílo se společností, podle které mohl ke splnění svého díla využívat třetí osoby. Podle prvostupňového soudu byl obžalovaný oprávněn s cizinci uzavírat smlouvy o dílo jak obecně, tak i v případě rámcových smluv o dílo. Soud shledal, že cit.: „Není pak věcí trestního soudu přezkoumávat a řešit problematiku vydávání živnostenských oprávnění osobám, které neumí česky, neví, jaké smlouvy uzavírají, protože jim nerozumí, a rovněž tak řešit pracovněprávní vztahy na území ČR při fungování tzv. švarcsystému, o kterém je diskutováno jako o obcházení zákona, ale nejde o systém, který by sám o sobě byl zakázán nebo sankcio-

nován trestním právem. Pokud by někdo takto využíval práce českých státních občanů, tak by nebylo uvažováno o tom, že jde o jednání trestné, pokud by byly dodrženy všechny podmínky daňové apod. Podle názoru soudu ust. § 342 má zabraňovat nelegální migraci, tedy neoprávněnému vstupu cizinců na území republiky za účelem provádění práce na černo, tedy nelegální práce bez uzavření pracovní smlouvy, bez vydání povolení příslušného úřadu k pracovnímu uplatnění na základě pracovní smlouvy. Je logické, že pokud by se někdo zdržoval na území ČR nelegálně, tak by neměl dostat živnostenské oprávnění, tedy toto ustanovení trestního zákoníku má dopadat na případy cizinců nelegálně vstupujících na území ČR a zde pobývajících za účelem nelegální práce, tedy práce bez pracovního povolení, bez pracovní smlouvy, bez jakéhokoliv smluvního podkladu. V daném případě svědci toto pracovní povolení od příslušného úřadu práce vystavené neměli a ani mít nemuseli, protože neuzavírali pracovní smlouvy. Patrně tedy jde o obcházení zákona, ale nikoli jeho porušování ve smyslu trestného činu...“ Odvolací soud sice shledal, že nalézací soud nevěnoval dostatečnou pozornost posouzení, zda se jednalo o závislou práci, ale ze skutkových okolností případu nebylo podle něj možné učinit jednoznačný závěr, že se jednalo o práci závislou.

Prvostupňový soud se podle mého názoru nicméně dopustil hned několika pochybení:

1. soud musí důkladně zkoumat, zda docházelo k výkonu závislé práce, neboť na tom je přímo závislé následné posouzení, zda cizinec je, či není oprávněn práci vykonávat,

2. ust. § 342 tr. zákoníku neslouží pouze jako zábrana nelegální migraci a vstupu na území České republiky, ale taktéž jako prevence výkonu nelegální práce,

3. není možné vztahovat § 342 tr. zákoníku pouze k situaci cizince bez pobytového oprávnění, neboť textace tohoto ustanovení jasně říká, že se cizinec buď zdržuje na území nelegálně, nebo vykonává práci bez platného povolení k zaměstnání – jedná se tedy o alternativní hypotézu. Ve svém důsledku by totiž akceptace závěrů Okresního soudu v Olomouci vedla k tomu, že by se při absenci platného povolení k zaměstnání daly trestněprávní následky zcela vyloučit tak, že by bylo pracovníkům vydáno živnostenské oprávnění.

O tom, že **nedostatečná znalost zákona o pobytu cizinců a zákona o zaměstnanosti může vést k tomu, že je trestní řízení s cizincem vedeno zcela zbytečně, svědčí závěry Obvodního soudu pro Prahu 2** vyslovené v usnesení ze dne 27. 7. 2016, č. j. 2 T 117/2016-164. Věc byla ukončena zastavením trestního stíhání proto, že skutek není trestným činem a není důvod k postoupení věci. Jednalo se o případ tvrzeného neoprávněného zaměstnání na dohodu o provedení práce, kdy cizinka neměla vydané povolení k zaměstnání, přestože bylo již dříve zjištěno, že na místě (pokojské) vykonávaly takto práci další tři osoby. Ve skutečnosti se však jednalo o osobu, která byla držitelkou povolení k dlouhodobému pobytu za účelem spo-

66 Rozsudek Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 22. 12. 2014, č. j. 5 T 42/2012-1148.

67 Trestní příkaz Okresního soudu v Pardubicích ze dne 8. 6. 2018, č. j. 3 T 36/2018-412.

68 Tak, jak tomu bylo v minulosti.

lečného soužití rodiny na území, která má podle § 98 písm. l) zákona o zaměstnanosti volný vstup na trh práce.

Trestný čin neoprávněného zaměstnávání cizinců může být velice úzce spjat s trestným činem napomáhání k neoprávněnému pobytu na území republiky podle § 341 tr. zákoníku, o čemž svědčí i jejich zařazení v systematice tohoto právního předpisu vedle sebe. Přes relativně malý počet rozhodnutí v této oblasti se dvě z nich týkají právě jednočinného souběhu těchto trestných činů.

Okresní soud ve Strakonici v usnesení ze dne 23. 5. 2016, č. j. 5 T 17/2016-944, kterým bylo trestní stíhání obžalovaného podmíněně zastaveno, shledal, že se obžalovaný jako osoba samostatně výdělečně činná (státní příslušník Ukrajiny) dopustil těchto trestných činů v jednočinném souběhu tím, že vybavoval cizince tiskopisem „*Vyjáždění zaměstnavatele*“, ve kterých potvrdil zaměstnání těchto osob u společnosti A⁶⁹ s druhem práce B a místem výkonu práce C, kdy tyto doklady byly následně předány jako požadované přílohy ve správním řízení před orgány rozhodujícími o pobytu cizinců na území České republiky, přičemž údaje o druhu a místě výkonu práce byly nepravdivé, kdy cizinci vykonávali jinou práci a na jiném místě. Obdobně pak **Okresní soud v Táboře** v trestním příkazu ze dne 12. 5. 2014, č. j. 1 T 55/2014-423, konstatoval, že došlo ke spáchání trestného činu napomáhání k neoprávněnému pobytu na území republiky podle § 341 odst. 1 tr. zákoníku v jednočinném souběhu s přečinem neoprávněného zaměstnávání cizinců proto, že obžalovaná pomáhala obstarat pro společnost zaměstnance, kteří neměli buď vydáno povolení k zaměstnání, nebo jej měli vydáno na jinou pracovní pozici. Dále potvrzovala na základě plné moci za společnost to, že zaměstná na území na určitou dobu cizince, což sloužilo jako podklad pro vydání povolení k zaměstnání nebo jeho prodloužení, ač jí bylo známo, že práce jsou pouze sezonního charakteru, případně že k jejich výkonu vůbec nedojde nebo skončí, což zamlčovala.

Z výše uvedených případů tedy můžeme dovozovat, že soudy se zabývají případy neoprávněného zaměstnávání cizinců pouze zřídka, což příliš nesvědčí konzistentnosti rozhodovací praxe a vypovídá poměrně přesně o tom, zda se tento trestný čin daří odhalovat a trestat. Podle mého názoru je totiž s ohledem na počet zaměstnaných cizinců pocházejících ze třetích zemí v České republice velmi nepravděpodobné,

že by k jeho páčání téměř nedocházelo. Současně se jako problematické jeví znění příslušného ustanovení trestního zákoníku, které již neodpovídá aktuálně platným právním předpisům v oblasti zaměstnávání a pobytu cizinců na území České republiky.

Shrnutí a závěr

Oblast trestněprávních aspektů nelegálního zaměstnávání cizinců a jejich případných pracovních úrazů se tedy na základě provedené analýzy zdá jako poměrně nepopsaný list. Domnívám se však, jak je ostatně uvedeno již výše, že tomu tak není proto, že by se závažné pracovní úrazy této skupině osob jako zázrakem vyhýbaly, nebo proto, že by v České republice neexistovaly subjekty, které opakovaně, soustavně, za vykořisťujících podmínek či ve větším rozsahu zaměstnávají nelegálně pobývací či pracující cizince.

Realita nynějšího rozsahu trestněprávního postihu má příčiny zjevně jinde. Podle mého názoru je tomu tak ze dvou hlavních důvodů:

Ze prvé se případy zjevně nedaří policii odhalovat a případně došetřovat z toho důvodu, že subdodavatelé, pachatelé ale i oběti se snaží trestný čin zakrývat, nemají zájem na ingerenci státních orgánů, a pokud už vznikne podezření, velice často se stanou nedostupní pro jakýkoli úkon trestního řízení tím, že okamžitě po události odcházejí do zahraničí. Motivace pro toto jednání je u jednotlivých subjektů různá – od snahy vyhnout se sankcím v podobě pokut, zamezení dalšímu zaměstnávání cizinců či trestněprávní odpovědnosti, přes obavu pracovníků o možnost návratu do České republiky (potažmo států EU) v důsledku udělení správního vyhoštění, po prostou skutečnost, že nelegálně zaměstnaný cizinec nedisponuje s nejvyšší pravděpodobností žádnou formou zdravotního pojištění,⁷⁰ a jeho ošetření na našem území by se tedy stalo velmi nákladnou záležitostí.

Ze druhé, pokud už se případ dostane před soud, jsou patrné zjevné aplikační problémy zejména u skutkové podstaty neoprávněného zaměstnávání cizinců, kdy se po soudu žádá nejen aplikace ustanovení a výklad práva trestního, ale taktéž správního v jeho specifické podobě – pobytu a zaměstnávání cizinců na území České republiky.

Pokud bych tak měl odpovědět na otázky položené v úvodu článku – tedy zda je vybraným trestným činům věnována ze strany policie a soudů pozornost a zda dochází k jejich odhalování a následnému vydávání odsuzujících rozsudků – musím konstatovat, že spíše nikoli.⁷¹ Jak však bylo naznačeno, není to problém, který by byl přičitatelný výlučně soudům a policii. Oblast zaměstnávání cizinců je v současné době již natolik složitá, že k situaci výkonu nelegální práce může poměrně snadno dojít i tam, kde chybí úmysl zaměstnavatele, a stane se tak pouze v důsledku jeho nedbalosti. Následky odhaleného nelegálního zaměstnávání cizinců mohou být nicméně pro některé zaměstnavatele likvidační, a ti se tak mohou snažit tuto skutečnost zakrýt za každou cenu. Stávající právní úprava nadto nemotivuje ani oběti⁷² předmětných trestných činů k jejich hlášení, ale spíše odrazuje od toho, aby byla věc řešena státními orgány.^{73, 74} ❀

69 Skutečné jméno společnosti je anonymizováno, stejně jako druh práce a místo výkonu práce.

70 Účast na veřejném zdravotním pojištění je vyloučena a komerční zdravotní pojištění většinou tyto osoby nemají vůli sjednávat.

71 Tento závěr činím s již výše uvedenou výhradou, kdy nebylo možné analyzovat rozhodnutí soudů o trestných činech, kdy nedošlo k úmrtí pracovníka, ale pouze k jeho zranění.

72 Či jejich blízké v případě úmrtí.

73 Případné udělení víza k pobytu nad 90 dnů za účelem strpění pobytu na území podle § 33 odst. 1 písm. b) zákona o pobytu cizinců pro osoby, které jsou svědky nebo poškozenými v trestním řízení a jejichž účast na řízení je nezbytná, pak nelze považovat za dostatečnou motivaci cizince k nahlášení podezření ze spáchání trestného činu. Již ze své podstaty se v tomto případě jedná o pobytové oprávnění dočasné povahy.

74 Tento článek byl finančně podpořen z institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace na léta 2018-2022 a je součástí projektu „*Problematika nelegální práce s důrazem na pracovněprávní aspekty a související zajištění BOZP*“, č. 08-2020-VÚBP).